

ШИПЛЮК ВІКТОРІЯ РУСЛАНІВНА

*Одеська національна академія харчових технологій,
доцент кафедри економічної теорії та фінансово-економічної безпеки,
кандидат юридичних наук*

ЗАПОБІГАННЯ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА КОРУПЦІЇ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Для України питання, пов'язані з запобіганням корупції та протидії тіньовій економіці протягом останніх років набули особливого значення, здійснюючи істотний вплив на соціально-економічні відносини в державі. На міжнародному рівні Україна отримала репутацію держави з високим рівнем тіньової економіки та корупції, про що свідчать високі позиції у рейтингу за рівнем корупції.

На сучасному етапі розвитку української держави за темпами поширення тіньова економіка та корупція набули характеру системного соціально-економічного явища. Корупційні відносини в сфері економіки виникають, як правило, тоді, коли певні економічні інтереси суб'єкта господарських відносин, який має потенційні можливості та ресурси для отримання певних переваг або вигоди, не можуть бути задоволені та реалізовані в межах норм і обмежень, визначених чинним законодавством.

Найбільш стрімке зростання обсягів корупції та тіньових економічних відносин відбувається тоді, коли це супроводжується недостатньо ефективним контролем з боку держави та суспільства.

Суттєве підвищення рівня тінізації національної економіки відбулося у 2013 році, що було зумовлено ціновими та девальваційними процесами, а також загостренням військового конфлікту на сході України.

До негативних економічних наслідків корупції в сучасній економічній літературі відносять такі:

- наростання обсягів тіньової економіки в умовах скорочення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів;
- втрата довіри економічних суб'єктів до можливостей влади визначати і забезпечувати правила гри на ринку;
- зниження ефективності конкурентних механізмів ринку і дискредитація ринкової конкуренції;
- підвищення цін шляхом корупційних накладних витрат, які перекладаються на покупців;
- нераціональне використання бюджетних коштів при розподілі державних і комунальних замовлень, пільг, гарантій, субсидій.

Відтворення корупції викликає соціальні наслідки: дискредитацію праворегулятора взаємодії держави і суспільства; відволікання значних ресурсів із бюджету держави від соціального облаштування; зростання соціальної нестабільності в суспільстві; наростання економічних

і політичних ризиків організації бізнесу, які погіршують інвестиційний рейтинг України у світі [1, с. 18].

Тіньова економіка і корупція є складними для дослідження явищами, оскільки їх відносно легко визначили, однак неможливо надати достовірну кількісну характеристику, оскільки такого роду інформація та показники, як правило, є конфіденційними та відносяться до інформації з обмеженим доступом.

Тіньова економіка взаємопов'язана з корупцією, оскільки вона породжує корупцію, а корупція, в свою чергу, створює основу розвитку тіньової економіки. Існувати і розвиватися в значних масштабах тіньова економіка може лише в умовах корумпованості всіх систем державної влади і управління. Вона формує корупційні відносини в усіх сферах політики і економіки, від яких залежить її існування. Натомість, корупція змушує тіньову економіку залишатися в тіні, вести нелегальну господарську діяльність, створює основу для формування нових сфер і видів тіньової економіки. Отже, тіньова економіка є фінансовою основою корупції, а корупція – фінансовою основою тіньової економіки.

За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) виросли на 3 бали. Із 33 балами зі 100 можливих ми отримали 117 місце зі 180 країн у списку CPI. Поруч із нами у рейтингу Єгипет, африканська Есватіні (Свазіленд), Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія – всі ці країни так само у CPI-2020 набрали по 33 бали.

3-поміж сусідів найближча до України Молдова – 34 бали та 115 місце (+2 бали). Так само покращили свої показники у порівнянні з минулим роком європейські автократії Білорусь (47 балів, 63 місце) та Росія (30 балів, 129 місце). Остання залишається єдиною країною, яку з-поміж сусідок, випереджає Україна [2].

З початку 2017-го в Україні можна було спостерігати певне згортання процесу реформ у сфері запобігання корупції. Владою здійснювались спроби обмежити незалежність антикорупційних органів, досить тривалий час здійснювався запуск Вищого антикорупційного суду, створювались штучні законодавчі обмеження.

Серед сфер економіки, які превалюють при визначенні масштабів тіньової економіки: а також враховуючи специфічність причин розвитку таких процесів у конкретній галузі: можна виділити наступні:

- 1) нафтогазодобувна галузь. Високий рівень тінізації тут пояснюється наявністю корупційних схем при розподілі спеціальних дозволів на користування нафтогазоносними надрами;

- 2) сільське господарство. Причинами нелегальних операцій тут стають правопорушення при використанні земель сільськогосподарського призначення, незаконне відчуження земель і передання їх в оренду, заниження обсягів урожаю сільськогосподарських культур за рахунок прихованих площ посівів та завищених даних про втрату врожаю під час збирання, обмеження зовнішніх ринків збуту, корумпований розподіл квот тощо;

3) малий і середній бізнес. За оцінками експертів понад 50 % підприємств даного сектора в Україні функціонують у тіньовому чи необлікованому сегментах ринку. Тінізація економіки призводить до приховування підприємствами реальних обсягів доходів, ухилення від сплати податків, створення фіктивних підприємств.

За оцінками спеціалістів Ради Європи на пострадянському просторі існують 4 основні сфери кримінальної активності, які дають можливість отримувати нелегальні прибутки: контрабанда, ухилення від сплати податків, нелегальне маніпулювання процесом приватизації, корупція [3].

Таким чином, враховуючи вище викладене, на нашу думку, основними напрямками державної політики щодо запобігання тіньовій економіці та корупції в Україні повинні стати:

- об'єктивна оцінка рівня тіньової економіки та корупції на основі світової практики та методик розрахунку;
- підвищення рівня контролю за ефективністю управління та використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу;
- стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності та розширення співпраці з Європейським бюро боротьби з шахрайством (OLAF);
- систематизація законодавства в сфері протидії економічним злочинам;
- створення умов для збільшення обсягів безготівкових розрахунків;
- вдосконалення механізмів фіскального адміністрування;
- впровадження електронної системи взаємодії між державними органами та суб'єктами господарювання у дозвільній системі;
- боротьба з корупцією та підвищення рівня правосвідомості та правової обізнаності населення;
- оцінка ефективності існуючих механізмів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та розробка пропозицій щодо вдосконалення законодавства у цій сфері тощо.

Таким чином, на підставі вищевикладеного, можна дійти висновку, що необхідність розробки правових та організаційних заходів, спрямованих на запобігання тінізації економіки України та корупції набуває особливого значення з точки зору залучення України до євроінтеграційних процесів. Наведені вище шляхи та засоби запобігання та зменшення рівня тінізації економіки України та корупції повинні стати базисом для подальшої розробки та вдосконалення законодавства України в цій сфері. Розробка ефективних заходів запобігання тіньовій економіці та корупції зумовлює необхідність проведення міжгалузевих досліджень, розробки стратегії запобігання тіньовій економіці та корупції, у тому числі, у співпраці із міжнародними партнерами, зокрема, з метою використання кращих практик у боротьбі з цим загрозливим для національної безпеки явищами.

Список використаної літератури:

1. П'ясецька-Устич С. В. Корупція в системі тіньових економічних відносин. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2017. Вип. 17. Ч. 3. С. 16–20.
2. Україна в Індексі сприйняття корупції-2020. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/>
3. Черниш О. М. Тіньова економіка: особливості та шляхи легалізації. *Ефективна економіка*. 2009. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=68>

Ключові слова: тіньова економіка, корупція, корупційні діяння, національна економіка, економічні відносини, запобігання корупції, національна безпека, економічна безпека.

Ключевые слова: теневая экономика, коррупция, коррупционные деяния, национальная экономика, экономические отношения, предотвращение коррупции, национальная безопасность, экономическая безопасность.

Key words: shadow economy, corruption, acts of corruption, national economy, economic relations, prevention of corruption, national security, economic security.

ВОЛЬВАК ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

*Національна академія Служби безпеки України,
старший викладач*

СУЧАСНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

Із закінченням Другої світової війни та встановленні міжнародної системи безпеки через формування наддержавних інтеграційних утворень відбулись глобальні зміни, що призвели до переосмислення підходів до формування політики національної безпеки в т. ч. економічної безпеки держав, її безпекової будови та зовнішньої політики.

Ми спостерігаємо з одного боку посилення інтеграційних процесів у світовій економіці у всіх сферах суспільного буття, відбувається переоцінка системи ризиків для сучасної держави і, що найголовніше, ми є свідками все більшої прагматизації відносин між країнами, в основі яких домінують економічні чинники.

Україна, створюючи систему економічної безпеки, адаптовану на самперед до потреб українського суспільства та конкретних переваг та потенціалу нашої держави прагне брати активну участь в універсалізації регіональної, європейської та глобальної економічної інтеграції з метою відновлення втраченого місця у міжнародному розподілу праці.

Розвиток світової економіки свідчить про зростання її інтегрованості та цілісності за допомогою поглиблення спеціалізації та кооперації країн та господарюючих суб'єктів. Інтеграція постає, неминучим об'єктивно обумовленим процесом, що охоплює більшість сфер економічного життя у світі, та відбувається за своїми законами, загальними